

altijd afwisselenden en immer interessanten inhoud van de Löns-boeken en geven die ook hun beteekenis.

Wie de heele serie kent heeft opgemerkt, dat er een enkel deel bij is, welks karakter naar dat van den roman overheeft. Een doorlopend verhaal wordt geboden, wel in betrekking tot de gewone materie, verhaal dus van landleven en natuur-bloei, maar toch verhaal en niet, als gewoonlijk, fantasie op het bekende-thema. Menschen nemen in die boeken de plaats in, die elders aan dieren wordt toegewezen, die van handelend-hoofdfiguur, en daardoor worden uiteraard deze deelen anders van inhoud, anders ook van geest. Ze behooren, als werk van Hermann Löns zeker in de Löns-serie thuis, maar vormen daarin toch een afzonderlijke groep, vallen, als romans, psychologische romans zelfs, ook onder een anderen waardeerings-norm dan de schetsen-bundels van het type „Mummelman“, „Op de Bergwei“, „De kraaienhut“ e.d. „De laatste Hansboer“, „De Huizen van Ohlenhof“ zijn inderdaad andere boeken dan de genoemde.

Het laatste, kortelings verschenen deel van de serie, sluit weer bij deze beide aan. Zelfs wordt het nu als „roman“ betiteld: „De weerwolf, een roman van Hermann Löns“. We hebben dus, in dit artikel sprekende over „een nieuw-Löns-boek“ een andere taak dan te voren, moeten den toekenaar Löns nu als roman-auteur zien.

De beide vorige roman-deelen hebben ons ten dezen wel eenige voorbereiding gegeven. Vooral „De laatste Hansboer“ was een boek, dat als roman een duidelijk waar te nemen karakter had: hartstochtelijkheid, die vaak zweemde naar ruwheid, felheid van zeggend en nitbeelding, drift van stijl en woordkeus, schelheid van kleur. De rustige, gemoedelijke, dikwijls fijnzinnige natuurteekenaar, die Löns in zijn gewone boeken was, werd als roman-auteur blijkbaar een realist, die van het drastische en het plastische hield. En dus behoeft het ons niet te verwonderen, als we in dezen nieuwen roman, welks titel in dit opzicht al genoeg zegt, weer een boek krijgen van kleur en temperament. Op den omslag worden we trouwens daarover al ingelicht door een citaat van Dr F. Castelle (den Löns-biograaf), die vertelt: „Hier wordt geschilderd, gevormd, geboetseerd, gehouden tot alles tastbaar voor ons staat“.

„De Weerwolf“ is een historische roman, of liever, een roman met een historischen achtergrond. Hij leidt de aandacht terug naar den tijd van den dertigjarigen oorlog in Duitschland, de periode, die zeker een van de donkerste, zoo niet de allerdonkerste is uit geheel de Deutsche geschiedenis. 't Is bekend genoeg, hoe deerniswekkend de toestand was van het land, dat dertig jaren lang legerbenden van allerlei slag gehuisvest had, waar ziekte, honger, ellende en armoede alle welvaart vervraten, waarover door Roomschen, Zweden, Denen, Kroaten, Keizerlijken, Ligisten, om beurten de brand- en moordfakkel gezwaaid werd en geen veiligheid van leven of bezit meer bestond of bestaan kon.

Van dien toestand nu krijgen we in dezen roman een drastisch-duidelijk beeld, als de Auteur ons vertelt van het leven en bedrijf van „den weerwolf“, een boer uit een afgelegen moerasstreek in Brunswijk. Van ouder op ouder hoort „de Wolfshoeve“ aan het Wolf-geslacht en zijn de bewoners stoere, onverschrokken kerels, die den strijd met zwervers en roovers, met wilde beesten en vernielende elementen als hun dagwerk hebben leeren beschouwen. De eigenaar uit den tijd van het verhaal, Harm Wolf, is geheel van dat slag: een goedge, hartelijke kerel voor zijn vrouw, zijn knechts, zijn huren, maar onverzettelijk en cynisch-wreed als het gaat tegen een vijand. En juist in die positie zien we hem heel het verhaal door.

De overlast, dien hij dagelijks ondervindt van Weimarders, Brunswijkers, zwerfende en verraderlijke Zigeuners, roovers- en handietentropen heeft hem gemelijk gemaakt en hard: zoo zelfs, dat het zijn spreuk geworden is: Help u zelf, zoo helpt u God. En als hem wederrechtelijk een paar keer een paard is afgenomen en hij door een of anderen officier beleedigend is behandeld, begint zijn daadwerkelijke zelfbescherming. Voortreffelijk schutter, goed ruiter, bedreven vechter met den loodknuppel zorgt hij voortaan voor zichzelf.

Totdat op een dag, als hij van huis geweest is, naar een samenkomst van heideboeren die zich organiseeren willen, hij bij zijn terugkomst zijn hoeve verbrand vindt, vrouw, kinderen, knechts, meiden, vee, alles gedood — uitgenomen één jongen, die, in de buurt werkend, de daders heeft gezien (zijn zwervers gewoest). Voortaan is er bij Harm Wolf (en zijn knecht Theo) maar één levensdoel: wraak. Hij zal die zwervers vinden, levend, en zal dan eigen rechter zijn. Door deze omstandigheid wordt hij de aangewezen leider van een troep jonge boeren, „de weerwolven“, die 't zelfde willen als hij: de streek, hun streek, zuiveren van alles wat er rooft en steelt en moordt en brandt. Als een geheimzinnige organisatie, een soort van veemgericht, beheerschen de weerwolven weldra heel de streek: als hun spionagedienst een of meer vreemden signaleert in de omgeving, rukken ze uit en maken korte metten: zwerfende

soldaten. Zweden zoo goed als keizerlijken ('t is alles toch van één soort), worden onschadelijk gemaakt en wie als roover of schender wordt gegrepen wordt opgeknoopt met een waarschuwingsbord om zijn nek. Zoo beschermen zich de boeren, waar 't geweld den teugel heeft.

Harm Wolf is van dat alles de ziel, de geboren leider, die zonder eenig verzet gehoorzaamd wordt.

De beschrijving van dezen boeren-strijd is de hoofdzaak van den roman. En dan staat daar Harm Wolf als de centrale figuur, in zijn lijden, maar ook zijn wraak, als hij de gezochten vindt, in zijn wreedheid, maar ook in zijn goedheid, als hij het meisje, dat hij van den dood heeft gered, straks als zijn vrouw op de herbouwde Wolfshoeve brengt, een geestelijke in zijn dorp zich doet vestigen, voor een kerk en een pastorie zorgt — in één woord, als hij de stoffelijke en geestelijke belangen van zijn omgeving verzorgt. Zooveel invloed heeft zijn naam, dat hij bij den Hertog van Brunswijk toegang heeft en de belangen van zijn streek door dezen worden erkend. En aan hem is het te danken, dat bij alle ellende overal de Peerhobslers geen gebrek hebben, hun streek geen overlast meer lijdt, hun vrijheid onaangetaast wordt gelaten.

Een volksheld dus, één van wien getuigd werd, dat hij was als Judas de Maccabeër, „rood geverfd geweest door bloed tot aan den hals, maar toch welgevallig aan God“, onder wiens naam de predikant in het oude kerkboek van Odringen schreef: „hij was een held voor zijn volk, hij heeft het getrouwelijk beschermd meer dan twintig jaren tegen Filistijnen en Amalekieten ten dage van den grooten krijg“.

Men ziet het uit dit inhoudsoverzicht: een boek van felle kleuren, realistische tooneelen, rauwe en harde werkelijkheid. En dus geen boek voor de lusikamer, niet voor ongevormde lezers, ongeschikt voor teergevoelige menschen, in zijn oog-om-oog en tand-om-tand theorie (die door typen als Ludolf Vieken als een gevoelig dagwerk wordt toegepast) weinig christelijk.

En toch — men oordeele hier niet te gauw. Want er zijn elementen, die men niet voorbij mag zien, als 't gaat over de waardebeoordeling.

Vooreerst: dat de sfeer van dezen roman geheel overeenkomt met wat de geschiedenis omtrent den tijd der handeling meldt. Het rauwe en harde van de in tekening gebrachte verhoudingen is werkelijkheidsbeelding: Zoo is het geweest, zoo heeft het er in het vertrapte Duitschland van dien tijd toegegaan. Het felle en realistische van woord en daad is geen fantasie, geen mooi-makerij, maar reproductie naar een historisch en alszoodanig bekend verleden.

Dit alles beteekent, dat het drastische, harde, wreede niet als element tegen het boek mag in 't geding gebracht worden als het gaat over de waardeeringsvraag.

Ten tweede: dat geen sensatie-zucht of speculatie op publieken bloed-lust den Schrijver tot het componeren van dit boek gebracht heeft. Dr Castelle zegt, dat „het scheppen van dit werk de zielskracht van zijn schepper zoo (heeft) aangegrepen, zijn fysieke gezondheid zoo (heeft) geschokt, dat hij nooit meer de oude geworden is... zijn aangrijpende bekentenis: „als je eens wist wat het beteekent een „Weerwolf“ te moeten schrijven!“ klonk als de angstkreel van een opgejaagd dier“.

Voor mijn gevoel is deze roman uiting van dat echt psychotische, dat in en door den oorlog de literatuur en vooral de buitenlandsche literatuur een tijdlang heeft beheerscht als een obsessie. Gelijksortigheid van omstandigheden en doorleefde toestanden dreef om zoo te zeggen, tot een beeld als dit, maakte van de weerwolven als vanzelf Maccabeër-gestalten.

Ten derde: het christelijk element in dit boek is niet zoo zwak als het lijkt. In de figuur van den dominee, zijn ambtsbediening, zijn woord van troost en van vermaan is gestalte gegeven aan een belijden en beleven in dagen van verwoeden strijd, van zware worsteling, rechtsvertrapping, vergrooving, onder menschen van weinig geestelijke en cultureele vorming. Vanzelfsprekend daarom m.i., dat ook hier de kleur anders is, dan „gewoon“. Maar dat beteekent nog niet, dat het daarom zonder waarde is als bestanddeel van het boek. Typisch kan men dat beoordeelen aan de preek, die dominee Puttfarken houdt bij het bekend worden van Tilly's woeden over Maagdenburg. Zoo'n preek staat in den stijl van den tijd.

Wat ik dus zeggen wil is dit: Zeker is dit boek niet een boek voor iedereen: als het gaat om een algemeene waardebeoordeling als lectuur ligt een ontraden meer in de lijn dan een aanbevelen: voor jonge lezers is het evenmin geschikt als „De laatste Hansboer“. Maar wie zonder meer dit boek als rauw-realistisch verwerpt oordeelt onrechtvaardig en zeker niet literair. „De Weerwolf“ heeft beteekenis genoeg om een verdiende plaats in de Löns-serie in te nemen, en is als roman en als boek zeker niet minderwaardig.

C. T.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

De beteekenis en de Inrichting van het Onderwijs in de Bijbelsche Geschiedenis op de Lagere School.

II.

Er hangen klachten over het Bijbelsch onderwijs in de lucht. Aan de methode, in zoover ze beter verzorgd is dan vroeger, kan dit o. t. niet liggen. En toch kunnen er oorzaken zijn, aan welke de minder goede resultaten te wijten zijn. Men sta ons toe, enkele er van nader te bezien.

Dat de aanleg der kinderen minder zou zijn, als zou de oorlog dienangaande schadelijk hebben gewerkt, mag voor enkele leerlingen waar zijn, vooral omdat de ondervoeding der jaren omstreeks 1918 nog nawerkt, als algemeene factor willen we ze niet te zwaar aanrekenen. De mensch heeft een groot aanpassingsvermogen.

Maar wel willen we zwaar laten wegen, de mindere ernst en belangstelling die er in ons volksleven voor Gods Woord en dienst aan den dag treedt. Neen, we zien niet enkel zwarte schaduw. We hebben te zeer genoten, van wat er op onze Jongelings- en Jongedochteravereenigingen wordt gepresteerd en dat ver overtreft wat we van ongeveer veertig jaar zelf meemaakten, dan dat we het goede van dezen tijd niet gaarne zullen prijzen.

En toch mogen we in alle bescheidenheid ieder ouder de vraag aan het hart leggen, of ze veel, of ze met heiligen eerbied, of ze met teederheid van ziel, in de huisgezinnen de jongen de eerste beginselen naar den eisch van hun weg wel onderwijzen?

Ook hier zijn de vaders en moeders, die zich van dezen duren, heerlijken plicht biddend kwijten niet gering in aantal. Maar wanneer we de tienduizenden gezinnen, uit welke de School met den Bijbel haar leerlingen trekt, samenvoegen en vragen: Zou in totaal over heel de lijn er nog dezelfde liefde en teerheid, toewijding en bezieling zijn? dan vreezen we dat het antwoord niet ten volle bevredigend zal wezen. En dat werkt sterk deprimeerend op de resultaten van het onderwijs op school en catechisatie in. Het zal nog al verschillen, of de kinderen als een wel toebereide akker het Bijbelsch onderwijs op school ontvangen, dan wanneer het zaad op de kluiten, op ongebroken, droge korst, wordt neergestrooid.

In de school zelf is ook wel een oorzaak op te denken. Het leven stelde haar in de laatste jaren steeds zwaarder eischen. Uit geschiedenis, aardrijkskunde en kennis der natuur moet steeds meer worden geleerd. Daar komt voor vele leerlingen al spoedig kennis van moderne talen en wiskunde, handelsrekenen en boekhouden bij. De hoeveelheid parate kennis wordt steeds vergroot. Zoo zeer zelfs, dat een zevende leerjaar noodzakelijk wordt geacht, omdat in zes jaar niet genoeg kan worden gedaan.

Dat was vroeger anders. Toen namen de kennisvakken veel meer een ondergeschikte plaats in. Van de geestelijke energie namen ze slechts een klein deel in beslag. Thans wordt van de Bijbelsche Geschiedenis meer gemaakt dan voorheen. Maar van de andere vakken veel meer. Zoo blijft er minder energie voor de eerste over, het geheugen is zeer zwaar belast en zoo zal hij beter onderwijs er toch voor dit vak minder resultaat zijn. Kinderen immers met hun spontane opmerkzaamheid, vinden in minder oplettendheid een veiligheidsklep, wanneer de geestelijke spanning te hoog stijgt. Ieder onderwijzer zal van het vak, dat hij als zeer belangrijk of als het allerbelangrijkst beschouwt de meeste vruchten zien. Welnu, laten we ons ernstig onderzoeken of wel waarlijk het Bijbelsch onderwijs voor ons nog steeds het geheel eenig vak is. Toen in den duren tijd van voor 1900 de ouders moesten worstelen om hun kinderen uit den greep van het openbaar neutraal, niet-Bijbelsch onderwijs te onworstelen, toen was de Christelijke school krachtens de tegenstelling geheel een school met den Bijbel. Althans licht meer dan thans, nu 9 pct. van de leerlingen naar het voortgezet onderwijs overgaat en daar ook, ja vaak vooral moet uitmunten in rekenen, in aardrijkskunde, geschiedenis enz.

Men voelt, we zoeken de oorzaken, als ze er zijn, in de eerste plaats intern. Toch willen we ook de methode niet negeren. Zoo komen we tot de uitgave van „Gereformeerd Schoolverband“, wier titel we hier boven afdraken. Schoolverband wil meer dan een algemeen Christendom. Het wil in de school onderwijs, dat uitwerking en beleving der waarheden is, die de Kerk in haar drie formulieren van eenigheid belijdt. In dit opzicht heeft ze flink werk verricht. Zij meer dan enige andere organisatie. Dit zoeken naar de meer specifiek Gereformeerde behandeling van ons Bijbelsch onderwijs, geeft ook den toon aan in wat Dr Van Dijk hier schrijft.

Op den voorgrond treedt, dat de School van den Bijbel niet een verhalen-boek mag maken. Ze moet iedere geschiedenis zoo behandelen, dat de gebeurtenissen steeds als een deel van een geheel optreden, gelijk ze in de gedachte Gods alle dienen om Zijn Raad te vervullen. De Bijbel moet voor de kinderen van een school voor Gereformerd onderwijs het Verbondsboek zijn, het boek van Gods veelkleurige wijsheid, die de ontvouting is van Zijn eeuwig voornemen, gemaakt in Christus Jezus onze Heere. In de Schrift ontvangen we het verhaal van wat de God des Verbonds in de wereld door Jezus Christus gedaan heeft en nog voortgaat te doen, tot haar zaliging en tot haar verheerlijking. Het gaat in elke geschiedenis om de bemoeienis Gods met Zijn volk. Het is heel den Bijbel door voor of tegen den Christus. Ook in het Oude Testament in die gedeelten, waar het gaat om den tegenstand, die in de wereld en zelfs binnen den kring van het Verbond tegen de komst van het Koninkrijk Gods openbaar wordt.

Of dit zoo eenvoudig zal gaan, als de schrijver het voorstelt? Kinderen zijn nog al concreet en op het partikel ingesteld. De eenheid grijpen ze niet zoo licht. Maar zeker is er reeds veel bereikt, wanneer de onderwijzer (es) die vertelt, van deze gedachte is vervuld. Dan zal het onderwijs in de goede richting gaan.

Een tweede trek uit de brochure willen we gaarne onderstrepen. Het is deze, dat het onderwijs Christocentrisch moet zijn. Christus moet in het middelpunt staan. Beginnende van die Schrift (de profetieën van Jesaja) verkondigde hij (d.i. Filippus) hem (d.i. den Kammerling uit Moerenland) Jezus. Deze tekst geeft een

program voor kindere
beler leeren
aangezicht v
Bijbels ma
wel Judas,
denstaferel
Smarten er
De discipelen
den Christu
zind rien ze
van de vert
We moete
van De Van
aansporing
men — jong
een enkel pu
gesichten
voor deze u

Ja J. Sch
herinnering
Geestelk:

Wanne
wordt do
en met
synoden
wering, d
er wate
duiting a
beeld, v
Om nu
Heere, di
weede ge
voorstell
zich aan
heeft, wal
nemen, on
te na kom
men ziel
wereldbee
ment, zelf
heel een
Israël na
de hand l
In het
boden eet
van hetge
geen ont
de wat
Israël
bewees
krokodil.
Nu ligt
hemel is
op de aar
den kalf)
aan het h
Meer 6
water
wateren l
al tijd z
dan de a
anden he
Zoo le
rien" Pl
1, blz 11
geroemd
toch voor
gewoest z
ven. Of v
van dat
daarvan
Prof. t
het tweed
komt, en
„En de
gelijking
Israël in
bod aan
voor uwe
ten dage
vours tot
iets gesn
van eenh
gemaante
van eenh
vliegt: de
kruip
water on
Alzoo i
van d i e
ouze vert
of v r o c
van het
Dat is
gebed en
de aarde
Een w
waarbij
Oosterach
val nog
mijdt, va
lijke en
accomme
meening
Wanne
den wor
wicht ge
beeld, e
waarbij
wordt, d
waart u
hoede vo
en bepas
bracht h
beeld.

WIJS.

Onderwijs in de gere School.

ch onderwijs in de ter verzorgd is dan ch kunnen er oordeelde resultaten te e-er van nader te

zou zijn, als zou bben gewerkt, mag t omdat de onder- g naverkt, als al- waara aantrekken- agsvermogen.

vegen, de mindere dksleven voor Gods Neen, we zien niet zeer genoten, van lochtersverenigun- gireft wat we voor n, dan dat we het n prijzen.

heid ieder ouder , of ze met heiligen in de huisgezinnen en eisch van hun

die zich van dezen ten niet gering in den gezinnen, uit r leerlingen trekt. l over heel de lijn tijding en bezieling l niet ten volle be- terk déprimeerend p school en eute- of de kinderen als lch onderwijs op ad op de kluiten, ggestrooid.

zaak op te delven m steeds zwaarder ode en kennis der d. Daar komt voer

moderne talen en uden hij. De hoe- fergroot. Zoo zeer akelijk wordt ge- n worden gedaan n de kennisvakken

n. Van de geeste- in deel in beslag onis meer gemaakt vakken veel meer

erste over, het ge- bi beter onderwijs zijn. Kinderen im- mheid, vinden in

klep, wanneer de er onderwijzer zal k of als het aller- dten zien. Welnu,

wel waarlijk het i het geheel eenige or 1900 de ouders

uit den greep van onderwijs te ont- hool krachten de n Bijbel. Althans

te leerlingen naar daar ook, ja vaak n aardrijkskunde,

is ze er zijn, in de k de methode niet ve van „Gerefor- der boven afdruk- lgemeen Christen- dat uitwerking en

in haar drie for- t opzicht heeft ze aige andere orga- iek Gereformeerde

tja, geeft ook den rijk.

ool van den Bijbel e moet iedere ge- eurtentissen steeds gelijk zo in de ge- d te vervullen. De

school voor Gere- zijn, het boek van uwing is van Zin- stus Jezus onzen

verhaal van wat or Jezus Christus tot haar zaligun- elke geschiedenis

. Het is heel den . Ook in het Oude aat om den tegen- en den kring van

Koninkrijk Gods schrijver het voor- a op het partiele- licht. Maar zeker onderwijzer(es) die

kan zal het onder

willen we gaarne onderwijze Christo- n het middelpunt le profetieën van s) hem (d.i. den ze tekst geeft een

program voor ieder die anderen predikt. Het geldt vooral voor kinderen, die de kennis van de heerlijkheid Gods niet beter leeren verstaan dan wanneer ze afschijnt van het aangezicht van Jezus Christus. — Onze vertelling, onze Bijbelles mag niet zoo wezen, dat de kinderen wel Petrus, wel Judas, wel Barabbas, maar niet Jezus zien. De tijdsafrekenen b.v. mogen niet zoo zijn, dat de Man van Smarten er slechts zijdelings tusschen door schuift. — De discipelen zagen op den berg der Verheerlijking naast den Christus een tijdlang Mozes en Elia. Maar aan het eind zien ze niet dan Jezus alleen. Zoo worde de inhoud van de vertelling als geheel genomen.

We moeten eindigen. Er zou meer goeds van dit werk van De Van Dijk te zeggen zijn. Gaarne wezen we op de aansporing om toch vroeg met de catechisatie te beginnen — jong gewend, oud gedaan. Ook zouden we nog wel een enkel puntje naar voren brengen, waarin we met den geachten schrijver verschillen, maar genoeg. We zijn voor deze uitgave dankbaar. STRIKWERDA.

PERSSCHOUW.

Een oude herinnering.

Dr. J. Schoonhoven geeft in „Delfshav. Kh.“ volgende herinnering aan een proeve van exegese van prof. Geestink:

Wanneer ge eens kennis neemt van wat geschreven wordt door theologen, die het maar niet vinden kunnen met de besissingen door onze laatste generale synoden genomen, komt ge nog al eens tegen de bewering, dat de schrijver van Exodus 20 meende, dat de wateren onder de aarde waren, in aansluiting aan het oude Oostersche wereldbeeld, waarin de aarde dreef op het water.

Om nu nog niet in te gaan op de kwestie of God de Heere, die zelf met Zijn vinger de wet, en dus ook het tweede gebod geschreven heeft (Exodus 31:18), deze voorstelling had of om zich verstaanbaar te maken, zich aan deze dwalende meening geaccommodeerd heeft, wat toch geen Gereformeerde Christen kan aannemen, omdat dit de eere van God als den Waarachtigen te na komt, zou ik wel even willen vragen: Wat maakt men zich toch druk om overal dat oud-Oostersche wereldbeeld terug te willen vinden in het Oude Testament, zelfs daar waar het niet noodig is, omdat een heel eenvoudige verklaring, die in het milieu van Israël na zijn verblijf in Egypte volkomen past, voor de hand ligt.

In het tweede gebod (Exodus 20:4-6) wordt verboden een gesneden beeld of een gelijkenis te maken van hetgeen boven in den hemel is, of van hetgeen onder op de aarde is, of van hetgeen in de wateren onder de aarde is.

Israël kwam uit Egypte, waar men goddelijke eer bewees aan een vogel, aan een rund en aan een krokodil.

Nu ligt hier toch voor de hand bij wat boven in den hemel is te denken aan een vogelbeeld, bij wat onder op de aarde is aan een runderbeeld (denk aan het gouden kalf) en bij wat in de wateren onder de aarde is, aan het beeld van een waterdier.

Maar dan is het toch zoo klaar als de dag, dat met „wateren onder de aarde“ eenvoudig alle wateren bedoeld wordt, die in zee en meer en rivier al tijd zich onder de aarde bevinden, d.w.z. lager dan de aarde waarop wij den voet zetten, wilt gij bedenken het aardvlak.

Zóó legt in zijn „Van 's Heeren ordinantien“ Prof. Dr. Geesink het tweede gebod uit (Deel I, blz. 112). Prof. Geesink, die na zijn verscheiden zoo geroemd is als accuraat wetenschappelijk theoloog, zal toch vooral in den tijd, toen hij zoo schreef, genoeg bij geweest zijn, om een wetenschappelijke exegese te geven. Of wist men in het begin van deze eeuw nog niet van dat oud-Oostersche wereldbeeld? Is de kennis daarvan zoo uit den allerjongsten tijd?

Prof. Geesink gaat na de exegese van dit deel van het tweede gebod, waarin de bekende uitdrukking voorkomt, en die ik vrij weergaf, voort:

„En dat dit de juiste verklaring is, blijkt uit de vergelijking met Deuteronomium 4:15-18, waar Mozes Israël nog eens tot onderhouding van het tweede gebod aanmaant. Daar toch lezen wij: „Wacht u dan wel voor uwe zielen; want gij hebt geen gelijkenis gezien ten dage als de Heere op Horeb uit het midden des vuurs tot u sprak: opdat gij u niet verderft en maakt u iets gesneden (n.l. een gesneden beeld), de gelijkenis van eenig beeld, de gedaante van man of vrouw; de gedaante van eenig beest dat op aarde is; de gedaante van eenigen gevleugelden vogel, die door den hemel vliegt; de gedaante van iets, dat op den aardbodem kruipt; de gedaante van eenigen visch, die in het water onder in de aarde is.“

Alzoo ook hier dezelfde soorten van levende wezens, van dieren, als in Exodus 20:4. Want wel staat in onze vertaling van Deut. 4:16: „de gedaante van man of vrouw“, maar in het oorspronkelijke is sprake van het „mannelijke“ en het vrouwelijke“.

Dat is toch een eenvoudige uitlegging van het tweede gebod en ook van de woorden „die in de wateren onder de aarde zijn“.

Een uitlegging, die geen woord geweld aandoet, waarbij geen omhaal van geleerdheid omtrent het oud-Oostersche wereldbeeld van nood is; Een exegese, die, wat nog wel van het hoogste gewicht is, het gevaar vermijdt, van aan te nemen, dat God de Heere, de eigenlijke en eenige schrijver van deze woorden, Zich geaccommodeerd (aangesloten) heeft aan de dwalende meening van dien tijd.

Wanneer in onze dagen zoo hardnekkig vastgehouden wordt aan een exegese, waarbij het hoogste gewicht gehecht wordt aan het oud-Oostersche wereldbeeld, dat dus de uitlegging moet bepalen, maar waarbij tegelijk het Hoogste Wezij omlang gehaald wordt, dan zoudt gij haast geneigd zijn te roepen: „Bewaart u zelve van de afgoden“. Weest op uw hoede voor afgoderij plegen met de wetenschap en bepaald met wat de wetenschap aan het licht gebracht heeft van het oud-Oostersche wereldbeeld.

Teekenen en wonderen van den antichrist.

Dr. J. H. Gunning J.Hzn. geeft in „Pniël“ het volgende:

Hoever de waanzin van „vroms“ menschen, die aan Gods Woord niet genoeg hebben, gaan kan zien wij uit het gedoe van en met Jozef Weissenberg uit Berlijn. Deze man, die door zijn verwaande volgelingen niet minder verheerlijkt wordt dan de zoetelinge Krisjuaal, van wien wij allen het noodige (en overbodige) in onze bladen gelezen hebben, is voor zijn vereerders de „goddelijke meester“ der evange- lisch-Johanneische kerk. Zij zien in hem „de vleesch- wording der derde Persoon van het Goddelijk wezen. Als zoodanig heeft hij macht over alle geesten. Hij kan de booze geesten der krankheid verjagen. Hij bezit de gave der profetie en der helderziendheid, hij kan deze gave aan zijn werktuigen mededeelen, ja hij kan de geesten der ontslapenen door mens- chentongen laten spreken.“ Zoo verhaalt zijn eigen orgaan „de Witte Berg“. Daarin lezen wij o.a., dat bij een feestelijke samenkomst van ongeveer 10.000 Weissenbergianen — zijn zo nog niet in Neder- land? Mij dunkt ook voor hen is er plaats in ons seculair vaderland! — behalve de „goddelijke meester“ zelf ook een „Broeder Wagner“ aanwezig was, wiens „geestesvriend“ Koning Saul is, door wien hij zijne mededeelingen doot verkondigen, terwijl een „Zuster Wagner“ het privilege geniet dat Keizer Nero als haar „geestesvriend“ door haar spreekt. Een an- dere, broeder Holtz, heeft den Hoogepriester Kaja- fas als „geestesvriend“. Zuster Grete Müller heeft den grooten Bismarck als „geestesvriend“, die in een stil avonduur uit en door haar spreekt, onder de tonen van het lied: Hallelujah, Jezus leeft.

In datzelfde blad lezen wij, dat er in Duitschland al 46 plaatsen zijn, waar deze „kerk“ hare vergade- ringen houdt.

Er bestaat een spreekwoord: „zeg mij wie uw vrienden zijn en ik zal zeggen wie gij zijt“. Dan geven deze vrienden Saul, Nero en Kajafas nog al te denken. Men zou anders denken dat Koning Saul nog al heilzame lessen gekregen had bij de heks, het „medium“ van Endor, en dat hij er feestelijk voor bedanken zou zich als geest te laten oproepen om door broeder Wagner te komen oorenen. Maar... men moet zeker geestverwant zijn om de heerlijk- heid dezer geestesmededeelingen te kunnen waar- deeren.

Doch scherts ter zijde! Is het niet alles even godslasterlijk als belache- lijk?

Een genezene Fr. F. schrijft aan het slot van haar dankbaren brief: „Ik ben al de liefde en trouw, die gij aan mij, arm, zondig menschenkind bewezen hebt, niet waardig, o gij geliefde goddelijke meester, noch u daarvoor te danken. Niet alleen van mijn lichamelijk lijden hebt gij, lieve goddelijke meester, mij genezen, maar ook mijne ziel hebt gij van den geestelijken dood gered. Nu spreek ik u, lieve goddelijke meester, evenals aan uw lieve werktuig, Zuster L. in S., mijn hartelijken dank uit. Ik smeek u, bewaar mij ook verder bij uw goddelijken stroom tot aan mijn laatste ademtucht.“

Men weet hoe een „broeder“ dezer secte, de mag- netiseur Holtz, een lijk drie dagen lang magnetopa- thisch behandeld heeft, om den gestorvene weer tot het leven terug te roepen. Al heeft de slimme vogel Weissenberg gepoogd zich uit dit vizioe zankje terug te trekken, hij is toch de eenige zedelijk- verantwoordelijke persoon.

Dat zulke sluwe bedriegers er in slagen zoovele duizenden te verstrikken — ook door de onloochen- bare „wonderen“, die hij af en toe verricht — is niet te verwonderen. Maar het is toch wel een droevig teekenen des tijds. Hoezeer is de invloed der Kerk van Christus weggezonden, hoe is haar greep op de zielen verslapt, hoe ontbreekt het den geloovi- gen aan de onderscheiding en de beproeving der geesten! Want het zijn toch meerendeels gedoopte christenen, die aan deze duivelsdiensten deelnemen.

Zoodra iemand maar een grooten mond (ik had haast een ander woord gezegd) open doet, stroom- men de menschen toe. Zij weten niet meer wat er in Openb. 13:11 geschreven staat.

Zoodra iemand maar met de kracht der „genoezing“ optreedt, is hij in breede kringen welkom. Zeggen Openb. 13 en 2 Thess. 2 niet dat ook de Satan mirakelen verrichten zal?

Zoodra de wereld der geesten in het spel komt, vloeien de scharen toe, ondanks de dringende en ernstige waarschuwingen van Gods Woord, die al dergelijken omgang verbiedt.

De tijd nadert dat allen het Beest zullen aan- bidden.

De „Jezusfiguur“ van Schweitzer.

In „De Stroom“ schrijft dr. C. E. Hooykaas:

Indien wij Schweitzer's reconstructie een „nieuw Leven van Jezus“ noemden, dan moet aanstonds het misverstand uit den weg geruimd, alsof hij een volledi- ge biografie zou meenen te kunnen geven; niets staat verder van Schweitzer.

Maar wel schildert hij een volledig en samenhan- gend, wel afgerond beeld van het openbare optreden van Jezus. Dit heeft zeer kort geduurd; binnen één jaar, waarschijnlijk zelfs binnen eenige maanden, heeft zich het groote gebeuren afgespeeld, dat bedoeld was De Groote Verandering in de wereldgeschiedenis te weeg te brengen, en dit ook gedaan heeft, al was het op geheel andere wijze dan het in de bedoeling lag.

Voor ik verder ga, deel ik mede, dat Schweitzer voor zijn Oplossing de traditie van Marcus, als het oudste evangelie, volgt, en dat hij zich getrouw niet alleen bij den tekst, maar ook bij de volgorde van Marcus aan- sluit met omzetting van slechts één belangrijk ge- deelte.¹⁾ Wil men Schweitzer zelfstandig volgen, dan leze men Marcus er op na met een enkele toevoeging uit het Mattheüs-evangelie.

Dit is dan in het kort de toedracht van Jezus' open- bare leven, volgens Schweitzer.

¹⁾ De Verheerlijking op den Berg, Mc. 9:2-13, wordt ge- plaatst vóór de Vraag van Caesarea Filippi, Mc. 8:27-30.

Bij den doop door Johannes is in Jezus de zekerheid gewekt dat hij de door God geroepene, de Messias of Christus, zou zijn in het Godsrijk, waarvan Johannes de rassche naderkomst predikte. Johannes bevroedde van Jezus' bestemming niets, dacht zelfs in het geheel niet aan de aardische komst van den Christus, ver- wachtte hoogstens de voorbereidende komst van den heraut van het Godsrijk, Elia. De groote vraag, die hij uit de gevangenis later tot Jezus laat richten Mt. 11:3: „Zijt gij degene die komen zou of hebben wij een andere te verwachten?“ beteekent dan ook niet: „Zijt gij de Christus?“ maar „zijt gij de voorbereider, Elia?“ Jo- hannes predikt alleen de boetedoening in afwachting van het groote Einde en het Oordeel en het nieuwe Begin. Zijn doop is het voorbereidend sacrament der inwijding, het herkenningsteeken Gods voor Later.

Als Jezus dan optreedt, heeft hij geen andere Bood- schap dan Johannes; slechts dit verschil bestaat, dat hij in 't geheim zichzelf reeds den Christus weet. Maar dit wordt tot niemand uitgesproken, zelfs niet tot de Twaalve, die hij overigens inwijd in de Heilgeheimen van de Toekomst. Jezus' prediking is een voorberei- ding, dat men zich gereed houde voor de onmiddellijk ophanden zijnde hemelsche Catastrofe; zijn zedeleer is louter negatief, een boetedoening ter voorbereiding van het Godsrijk. „Interims-ethiek“; d.i. een levens- houding wordt geleerd en bevolen, die slechts betrek- king heeft op den korten tusschentijd van het nu en den Dag des Heeren.

Hoe kort de prediking en rondgang van Jezus door Galilea ook duurt, nog valt het wachten zijn hijgend ongeduld te lang; hij verzamelt twaalf jongeren, en zendt hen aldan uit, om 't land door te gaan en de Komst van het Rijk te prediken. Dit zal de ontkenning — zoo meent Jezus — verhaasten. Ieder bereide zich erop voor, ieder vermanne zich met alle geloof dat God hen verleent tot den laatsten strijd, die aan de Komst zal voorafgaan; en mogen de Twaalve aller- eerst bereid zijn, als 't moet, in de laatste beproeving voor de zaak van het Rijk te lijden; lang duren zal dat niet!

Wisten de discipelen, ondanks hun opdracht, niet, dat hun meester zelf de te verwachten Christus van den laatsten Dag was, de booze geesten der bezetenen, die Jezus door zijn geestelijke kracht uitdreef, wisten dat wel, erkende hem leidrechtig als zoodanig, maar wer- den tot zwijgen gebracht. Toch dreigt door hen het Geheim uit te komen; Jezus is geneigd voortaan de menschen te ontwijken. Als nu de Twaalve van hun zendingsreis wederkeeren, en door hun prediking de Komst van het Rijk niet naderbij gerukt blijkt te zijn, komt in Jezus tengevolge van deze teleurstelling een crisis; het vermoeden rijst bij hem, dat het Uiteinde- lijke wellicht niet door het lijden van de getrouwen in het algemeen gekocht moet worden, maar ten koste van zijn eigen eenzamen ondergang zal kunnen worden verweerd. In de spanning van dezen zelfstrijd zoekt Jezus met de onkundige Jongeren de eenzaamheid in het hooze Noorden van het land (de omgeving van Caesarea Filippi).

Geheel onkundig zijn alle Jongeren echter niet. Drie van hen, Simon Petrus, Johannes en Jacobus, kennen het geheim dat hun meester de Christus is; het is hun openbaar geworden in een oogenblik van gemeen- schappelijke extase, in de geestverrukking van het heil- ige uur, toen zij met Jezus samen waren en hem in Verheerlijking op den berg gezien hadden, bovenmen- schelijk verheven tusschen de hemelsche gestalten van Mozes en Elia. Toen hadden zij in hem als den Christus geloofd en hem dit beleden; maar Jezus had strikt verboden, daarvan tot iemand te spreken.

Nu, in de afzondering van Caesarea Filippi, vraagt Jezus den zijnen hoe de menschen over hem spreken; hij bespeurt dat men een profeet, hoogstens een weg- bereider van het Godsrijk in hem ziet; Petrus belijdt dan echter, in zijn onstuimigheid het verbod over- tredend, dat Jezus de Christus is. Deze belijdenis van Petrus is eigenlijk een verraad aan zijn Heer. Deze weersprekt het niet, zoodat alle twaalf thans het heilgeheim kennen; hun wordt echter uitdrukke- lijk geboden, ervan te zwijgen.

Dan deelt Jezus hun mede, dat hij naar Jeruzalem moet gaan, om daar — niet te prediken maar: — te lijden en te sterven, en door zijn dood de komst van het Godsrijk te verwekelijken. Want zoo zal de moe- lijke vraag: hoe hij, de levende mensch, tevens de ver- hoogde koning van het aanstaande Koninkrijk Gods op aarde zou zijn, nu blijkbaar moeten worden op- gelost; Jezus moet sterven, om weder als nieuwe mensch op te staan en zich in zijn Wederkomst als koning van het nieuwe Rijk op aarde te doen kennen. De gansche beproeving neemt hij op zich. Den zijnen zal zij bespaard blijven; hoogstens zullen de drie meest getrouwen mede zijn beker moeten drinken en met zijn doop gedoopt worden, maar voor de verdere wereld, voor allen die uitverkoren zijn, is zijn dood het volle rantsoen der verlossing. Zoo gaat Jezus naar Jeruza- lem om te sterven, en door zijn vrijwilligen dood de komst van het Godsrijk te verhaasten; ja — naar Schweitzer's eigen woorden — te provoceren.

Het optreden dan te Jeruzalem is wederom aankon- diging van het naderend einde en van den Dag die komt. Door de Jeruzalemmers wordt Jezus niet als Christus begroet, noch herkend. Maar het verraad van Judas brengt aan de priesters de mare, wie deze predi- ker eigenlijk bedoelt te zijn; het verraad aan Judas bestaat juist daarin, en niet in 't onnoozele aanwijzen van de plaats, waar men Jezus kon in hechtenis nemen. Als Jezus dan, hiertoe door den hoogepriester getart, zich voluit den Messias heeft verklaard — „Ik bezeer u bij God of gij de Christus zijt?“ — „Gij zegt het, want dat ben ik, en gij zult den Menschenzoon zien zitten ter rechterhand Gods en komen met de wolken des hemels“ — wordt hij veroordeeld, beschimpd, straks naar Pilatus gevoerd, gekruld, — en aan het kruis wacht hij met wakend bewustzijn tot den dood toe op de Verlossing.

²⁾ Een der zwakste plekken in Schweitzer's reconstructie is, dat hij aanneemt, dat Jezus deze belijdenis van Petrus niet gewenscht en ook niet verwacht zou hebben.